

Locatie 'Hoogstraat 142a' te
Haastrecht, gemeente Vlist.
Een inventariserend veldonderzoek.

STAR 130
2007

R.M. van der Zee
onder redactie van E. Jacobs

Colofon

Opdrachtgever
Inpijn-Blokpoel ingenieursbureau bv

Datum
februari 2007

Auteur
R.M. van der Zee

Redacteur
E. Jacobs

Bestandsnaam
06043.standaardrapport.def.wpd

Projectcode Jacobs & Burnier
06043

Projectleider en autorisatie
C.Y. Burnier

ISBN-nummer
978-90-8762-028-8

Jacobs & Burnier
archeologisch projectbureau

adres
Veemarkt 186
1019 DG Amsterdam

telefoon
020 - 4637300

fax
020 - 4637277

e-mail
jenbbureau@zonnet.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens	1
1. Inleiding	2
2. Onderzoeksopdracht	3
3. Bureauonderzoek	4
3.1 Werkwijze	4
3.2 Afbakening onderzoeksgebied	4
3.3 Huidige en toekomstige situatie onderzoeksgebied	4
3.4 Geologie van het onderzoeksgebied	4
3.5 Historisch gebruik en bekende archeologische waarden	6
3.6 Verwachte archeologische waarden	7
4. Booronderzoek	8
4.1 Werkwijze	8
4.2 Resultaten	8
5. Conclusie	10
6. Advies	11
Literatuur	12
Verantwoording	13
Afbeeldingen	13
Bestanden	13

Jaren	Archeologische perioden		Geologische perioden
1500	Nieuwe Tijd		H O L O C E E N
450 na Chr.	Middeleeuwen	Laat	
		Vroeg	
12 voor Chr.	Romeinse Tijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
800	IJzertijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
2000	Bronstijd	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
5300	Neolithicum	Laat	
		Midden	
	8800	Mesolithicum	
Laat			
Midden			
Vroeg			
voor 300.000	Paleolithicum	Laat	
		Midden	
		Vroeg	
			P L E I S T O C E E N

Archeologische perioden en aanvang tijdvakken in jaren

Administratieve gegevens

Opdrachtgever

Inpijn-Blokpoel ingenieursbureau bv
Postbus 752
2130 AT Hoofddorp
contactpersoon
Dhr H.J. Booij
Tel.: 023 - 5655878

Uitvoerder

Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau
Veemarkt 186
1019 DG Amsterdam
contactpersoon
Mw C.Y. Burnier
Tel.: 020 - 4637300

Bevoegd gezag

Provincie Zuid-Holland
Bureau Cultuur
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
contactpersoon
Dhr R.H.P. Proos
Tel.: 070 - 4418445

Gemeente Vlist
Team ROC
Postbus 51
2820 AB Stolwijk
contactpersoon
Mw. de Jong
Tel.: 0182 - 348436

Locatie

gemeente
Vlist
plaats
Haastrecht
toponiem
Hoogstraat 142a

Kaartblad

kaartblad 38B, Topografische kaart 1: 25.000

Coördinaten

112831 / 446109

Archisnummers

onderzoek aanmeldingsnummer 20295
onderzoeksnummer 16287

J&B-projectcode

06043

1. Inleiding

In opdracht van Inpijn-Blokpoel ingenieursbureau bv is ten behoeve van de locatie 'Hoogstraat 142a' te Haastrecht, gemeente Vlist, provincie Zuid-Holland in december 2006 door Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau een beknopt bureauonderzoek uitgevoerd, gevolgd door een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen.

Aanleiding voor het onderzoek vormt de voorgenomen ontwikkeling van de locatie.

Op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland is de historische kern van Haastrecht, waartoe ook de onderzoekslocatie behoort, aangegeven als een stads- of dorpskern waar een zeer grote kans bestaat op de aanwezigheid van archeologische waarden.

Het laten uitvoeren van een inventariserend archeologisch onderzoek is in het kader van een aangevraagde bestemmingswijziging dan ook door het bevoegd gezag verplicht gesteld.

Het voorliggende rapport beschrijft de resultaten van het in het kader hiervan uitgevoerde inventariserende veldonderzoek.

2. Onderzoeksopdracht

In het ten behoeve van het onderzoek geformuleerde Plan van Aanpak (Jacobs 2006) zijn de volgende doelstellingen voor het onderzoek geformuleerd:

- het vaststellen van de aan- of afwezigheid van archeologische waarden op de onderzoekslocatie.
- het verkrijgen van een indicatie van de gaafheid en conserveringstoestand van eventueel aanwezige archeologische waarden;
- het verkrijgen van een indicatie voor de datering van eventueel aanwezige archeologische waarden;
- toetsen van de archeologische verwachting van het terrein;
- het verkrijgen van een indicatie van de verspreiding van de archeologische waarden;
- het vaststellen of, en zo ja waar, sprake is van een ongestoorde natuurlijke bodemopbouw;
- het op basis van de resultaten formuleren van een advies voor eventueel noodzakelijk vervolgonderzoek.

Ten behoeve van het bereiken van bovengenoemde doelstellingen is een beknopt bureauonderzoek uitgevoerd, gevolgd door een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen.

In overeenstemming met de in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) genoemde specificaties is het onderzoek aangemeld bij het Centraal Archeologisch Informatiesysteem (Archis II). Op basis van deze aanmelding zijn de resultaten van het onderzoek binnen dit systeem geregistreerd onder onderzoeksnummer 16287.

3. Bureauonderzoek

Het bureauonderzoek is uitgevoerd ten behoeve van het verkrijgen van informatie over zowel de aanwezige, als de verwachte archeologische waarden. Tevens geeft het bureauonderzoek inzicht in de geologische, geomorfologische en bodemkundige opbouw van het gebied.

3.1 Werkwijze

Voor het uitvoeren van het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de door de opdrachtgever verstrekte informatie, de Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland (CHS; Koenders 2003), gegevens uit Archis II (januari 2007) en relevante literatuur.

3.2 Afbakening onderzoeksgebied

Het plangebied bevindt zich binnen de historische kern van Haastrecht, tussen de Hoogstraat in het zuidoosten en de Hollandsche IJssel in het noordwesten, en betreft het perceel dat kadastraal geregistreerd staat als 'gemeente Haastrecht, sectie B nr. 3022' (afb. 1 & 2). Het onderzoeksgebied omvat evenwel niet het gehele perceel, maar uitsluitend dat deel waarvoor een bestemmingswijziging is aangevraagd in het kader van de voorgenomen ontwikkeling (afb. 2). De omvang hiervan bedraagt circa 500 m².

Het onderzoeksterrein wordt aan de zuidwest-, zuidoost- en noordoostzijde begrensd door bebouwing. De noordwestzijde wordt begrensd door de Hollandsche IJssel.

3.3 Huidige en toekomstige situatie onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied is voor circa een derde voorzien van bebouwing in de vorm van een woonhuis en een schuur. Het onbebouwde deel is grotendeels voorzien van klinkerbestrating, met uitzondering van een gedeelte langs de Hollandsche IJssel, dat als tuin ingericht is.

Op de onderzoekslocatie zal nieuwbouw gerealiseerd worden. De exacte omvang en bouwwijze is op het moment van schrijven (januari 2007) niet bekend.

3.4 Geologie van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich in het 'westelijk veengebied', tussen de Hollandsche IJssel in het noorden en de Lek in het zuiden. De belangrijkste geologische eenheden in dit gebied, dat ook wel Krimpenerwaard genoemd wordt, zijn volgens de lithostratigrafische indeling van De Mulder et al. (2003) de Echteld Formatie en de Nieuwkoop Formatie, respectievelijk rivierafzettingen en veen. Beide zijn gevormd in het Holocene. Voor de onderzoekslocatie is vooral de Hollandsche IJssel van belang. In waterstaatkundig opzicht is nog nauwelijks sprake van een rivier, omdat een natuurlijke afvoer ontbreekt en het bovenstroomse gedeelte is gekanaliseerd (Koenders 2003). Oorspronkelijk maakte deze waterloop evenwel deel uit van het Rijnsysteem.

Op de overgang van het Pleistoceen naar het Holocene maakte het onderzoeksgebied deel uit van de van oost naar west flauw hellende riviervlakte van Rijn en Maas (Koenders 2003). In deze periode was het in onze streken wel koud, maar bereikte het landijs ons niet. Wel heerste er een koud en droog klimaat, waardoor er nagenoeg geen vegetatie aanwezig was en er sprake was van een poolwoestijn. Zanden, die door de sterke waterstromen van de rivieren op de oevers werden geworpen, bleven onbegroeid en waren als gevolg daarvan gevoelig voor verstuiving door de wind. Deze nam het zand op en zette het vervolgens af op de rand van het vochtiger en meer begroeide achterland. Hier ontstonden vervolgens zogenoemde rivierduinen, ook wel donken genoemd, waarvan de toppen tot wel veertien meter boven het toenmalige landschap uitstaken (Berendsen 2004).

In de loop van het Holocene leidde een zeespiegelstijging en de daarmee gepaard gaande stijging van de grondwaterspiegel tot grootschalige veenvorming, het Hollandveen Laagpakket van de Nieuwkoop Formatie (De Mulder et al. 2003). Uiteindelijk ontstonden in de laaggelegen gebieden tussen de sterk vertakte rivierlopen van de Rijn uitgestrekte

moerassen, die op hun beurt werden ontwaterd door een fijnmazig stelsel van veenstroompjes, zoals de Vlist die hedentendage bij Haastrecht in de Hollandsche IJssel uitmondt.

De loop van de Rijntakken was, als gevolg van een wisselwerking tussen erosie en sedimentatie, voortdurend aan veranderingen onderhevig (Ten Brinke 2004). Hierbij werden bochten in de rivieren niet alleen groter, maar verplaatsten zich ook stroomafwaarts. De uitbocht van een rivier kon zelfs zo ver doorgaan, dat de loop werd afgesneden en het afgesneden deel als een 'restgeul' in het landschap achter bleef. Tevens vond soms een volledige verlegging van een riviertak plaats, waarbij een nieuwe meandergordel werd gevormd (Berendsen 2004). Men spreekt dan wel van een 'stroomgordelverlegging' of 'avulsie'. Dichtgeslibde oude rivierlopen en restgeulen worden aangeduid als zogenoemde stroomruggen.

In de diepere ondergrond, circa 4,7 tot 4,4 m - NAP, bevinden zich de afzettingen van de stroomgordels van Achterbroek en/of Haastrecht. Deze riviertakken van het Graafstelsel waren actief van 2970 tot 1970 voor Chr. De afzettingen kunnen ter plaatse evenwel opgeruimd zijn door de Hollandse IJssel, die als rivier functioneerde van de midden-Romeinse tijd tot het jaar 1285 na Chr. toen de loop bovenstrooms werd afgedamd (Berendsen & Stouthamer 2001). De huidige loop bestond reeds in de Vroege-Middeleeuwen, maar is vermoedelijk ouder.

Tot aan hun bedijking in de loop van de 12de eeuw, traden de grote rivieren veelvuldig buiten hun oevers (De Mulder et al. 2003). Hierbij werd zand en klei vanuit de bedding het omliggend land ingevoerd, waarbij in de zone dichtbij de rivier vooral zand werd afgezet. Als gevolg hiervan ontstonden in de loop der tijd aan weerszijden van de bedding van de rivier zogenoemde oeverwallen, zeer flauw hellende welvingen, die bij elke overstroming verder opgehoogd werden. Naarmate de ophoging voort duurde, werd steeds fijnkorreliger materiaal op de oeverwallen afgezet (Berendsen 2004).

Wanneer na het maximum van een overstroming het waterpeil daalde, werd het water in de overstroomde vlakte door de droogvallende oeverwallen afgesneden van de rivier. Op de riviervlakte konden in het rustige water de fijnste sedimentdeeltjes, zoals klei, bezinken. Deze ligt enigszins hol en wordt daarom kom genoemd. Verder van de rivier werd geen sediment afgezet en bleef de veengroei doorgaan.

Door de nieuwe monding van de Maas in de 9de/10de eeuw na Chr. werd de regio beter ontwaterd. Als gevolg hiervan werd het gebied beter geschikt voor bewoning en werd een aanvang gemaakt met de ontginning van het veen.

In de eerste fase van deze ontginning, te dateren in de 10de/11de eeuw na Chr., werd bij het graven van afwateringsloten ten behoeve hiervan gebruik gemaakt van de van nature aanwezige afwateringsassen, de Hollandsche IJssel en de Lek. De bewoning zelf was gevestigd op de oeverwallen langs deze rivieren (Visscher 1988).

In een daarop volgende fase, 12de/13de eeuw na Chr., werd ook begonnen met de ontginning van de 'binnengebieden'. Hierbij werd dan voor de afwatering van het veen gebruik gemaakt van de veenstroompjes, die het gebied doorsneden, zoals de Vlist. Als laatste werden in de loop van de 13de en mogelijk deels in de 14de eeuw de restgebieden ontgonnen (Visscher 1988).

Consequentie van de ontginning van het veen was dat als gevolg van oxidatie het maaiveld daalde. Wateroverlast vanuit de rivieren als van toestromend water uit hoger gelegen delen van het landschap was dan ook snel het gevolg. Om deze overlast tegen te gaan werd vermoedelijk al in de 11de eeuw na Chr. begonnen met de aanleg van dijken.

Op het veen is op meerdere locaties in de Krimpenaarwaard een kleilaag aanwezig, die in sommige gevallen laat-middeleeuwse huisplaatsen afdekt. Dit betekent dat ook in de Late-Middeleeuwen plaatselijk nog sprake is geweest van overstromingen, waarbij een kleidek afgezet kon worden (Visscher 1988).

Op de bodemkaart is de onderzoekslocatie vanwege de ligging in bebouwd gebied niet gekarteerd. De bodems in een onbebouwd strook langs de Hollandsche IJssel zijn gekarteerd als ooivaaggronden of poldervaaggronden. Dit zijn gronden waarin na de sedimentatie nog nauwelijks bodemvormende processen hebben plaatsgevonden. Ze zijn

kenmerkend voor geologisch gezien 'jonge' afzettingen en komen dan ook wijdverbreid voor langs rivieren. Ooivaaggronden zijn typische gronden voor oeverwallen, poldervaaggronden zijn typische gronden voor kommen (De Bakker & Locher 1990). Verder van de rivier bevinden zich weideveengronden, bestaande uit bosveen of eutroof broekveen met een zavel of kleidek.

3.5 Historisch gebruik en bekende archeologische waarden

Bewoningsgeschiedenis

De donken evenals verschillende stroomgordels in de regio worden zeker al vanaf het Neolithicum bewoond. Het beeld van de omvang, aard en datering van de bewoning in deze en daarop volgende perioden is echter fragmentarisch. Een meer coherent beeld ontstaat pas voor de periode vanaf de 10de eeuw na Chr.

De eerste vermelding van het gebied dat later de Krimpenerwaard wordt genoemd, dateert uit 944 en staat in een schenkingsoorkonde van de Utrechtse Bisschop. Vrijwel direct hierna moet begonnen zijn met de ontginning van het gebied.

De kern van het huidige Haastrecht dateert vermoedelijk al uit de 11de eeuw toen zich op de plaats waar de Vlist uitmondt in de Hollandse IJssel de eerste bewoners vestigde. De oudste vermelding van de nederzetting dateert uit 1108 en maakt melding van een Frederik van 'Havekesdret'. Aan het eind van de 13de eeuw verkreeg de nederzetting vermoedelijk stadsrechten, alhoewel opgemerkt kan worden dat die verlening wel in twijfel is getrokken. Het feit dat Haastrecht nooit uitgroeide tot een 'echte' stad hangt zondermeer samen met de aanwezigheid van twee andere 'machtige' buursteden, namelijk Gouda en Dordrecht, die de ontwikkeling tegenwerkte (Breedveld 2006).

Wanneer de eerste bewoning op de locatie verscheen kan niet exact bepaald worden. Historisch kaartmateriaal, waaronder de kadastrale minuut van 1829

(www.dewoonomgeving.nl) en de Grote historische Atlas van Nederland 1839-1859, geeft aan dat in de eerste helft van de 19de eeuw de locatie in ieder geval aan de straatzijde voorzien was van bebouwing. De onderzoekslocatie zelf bevindt zich evenwel aan de achterzijde van het perceel.

Bekende archeologische waarden

Voor de onderzoekslocatie zelf staan binnen Archis II (januari 2007) geen archeologische waarden geregistreerd. Wel worden binnen een straal van 1 km rond de locatie verscheidene monumenten, archeologische waarden en onderzoeken vermeld.

In het onderstaande worden de archeologische waarden en onderzoeken kort besproken. De nummers tussen haakjes refereren daarbij naar de codes waaronder deze in Archis II geregistreerd staan.

Op circa 400 m ten westen van de onderzoekslocatie, buiten de bebouwde kom van Haastrecht, bevinden zich twee terreinen, die als monument van hoge archeologische waarde geregistreerd staan.

Eén daarvan (monumentnr. 6393), gelegen aan de noordzijde van de Hollandse IJssel, betreft de locatie waar zich in de Late-Middeleeuwen het Klooster Emmaus bevond. Bij onderzoek zijn hier aanwijzingen gevonden dat in de ondergrond nog sprake is van resten van dit klooster (waarnemingsnrs. 24636 en 23246).

Direct hier tegenover, op de zuidelijke oever van de rivier, bevindt zich een terrein waar bij een veldkartering (Visscher 1988) een laat-middeleeuwse huisterp is aangetroffen (monumentnr. 6504).

Door de firma RAAP is in de jaren '86-88 in de Krimpenerwaard een grootschalige veldkartering uitgevoerd, waarbij meerdere vindplaatsen, waaronder bovengenoemde huisterp, ontdekt zijn (onderzoeks-aanmeldingsnr. 5333/onderzoeksnr. 15461, waarnemingsnrs. 101261, 101262 en 101269). De kern van Haastrecht, waaronder de onderzoekslocatie, viel evenwel buiten dit onderzoek.

Voor een terrein ten zuidoosten van de onderzoekslocatie staat binnen Archis II een booronderzoek aangemeld (aanmeldingsnr. 16998). De uitkomsten van dit onderzoek zijn evenwel nog niet in Archis II opgenomen.

Naast de al eerder genoemde waarnemingen behorend bij de monumenten en onderzoeken staan binnen Archis II nog twee andere waarnemingen geregistreerd.

Een daarvan (waarneming 27350) staat aangegeven in het centrum van Haastrecht, op circa 200 m ten zuidoosten van de onderzoekslocatie, en maakt melding van de vondst van een zogenoemde bolpot, die uit de periode 525-1050 na Chr. zou dateren.

De tweede waarneming (nr. 24634) bevindt zich aan de zuidoostzijde van de bebouwde kom, waar in een bocht van de rivier de Vlist resten van het laat 13de, begin 14de eeuwse kasteel van de heren van Arkel zijn aangetroffen.

3.6 Verwachte archeologische waarden

Op basis van de bekende geologische gegevens kan gesteld worden dat de locatie gelegen is op de zuidelijke oeverwal van de Hollandse IJssel, die actief was van de Romeinse Tijd tot aan zijn afdamming in 1285 na Chr. In principe is op basis hiervan bewoning vanaf de Romeinse Tijd mogelijk. Sporen of vondsten uit de Romeinse Tijd zijn evenwel tot op heden in de directe omgeving van de onderzoekslocatie niet aangetroffen. Dit geldt ook voor sporen en vondsten uit de Vroege-Middeleeuwen. Enige uitzondering hierop wordt gevormd door de eerder genoemde 'bolpot' (waarneming 27350), die uit de periode 525 - 1050 zou dateren en in het centrum van Haastrecht is aangetroffen. Vraag is of het hier, gezien de bekende archeologische waarden, misschien niet gaat om een vroeg-middeleeuwse bolpot, maar om een laat-middeleeuwse kogelpot?

In de loop van de 11de eeuw moet op basis van de bekende historische gegevens sprake zijn van een nederzetting op de locatie waar de Vlist uitmondt in de Hollandse IJssel. Exacte omvang en inrichting van deze nederzetting is onbekend. Ook de vraag of de onderzoekslocatie dan al deel er van uitmaakt kan niet beantwoord worden. In de loop van de daarop volgende eeuwen nam de nederzetting in omvang toe en zal ook de onderzoekslocatie er deel van uit zijn gaan maken. Op basis hiervan mogen op de locatie archeologische waarden uit de laat- en postmiddeleeuwse periode verwacht worden.

Over de aard van de eventueel aanwezige waarden kunnen geen specifiekere uitspraken gedaan worden, dan dat het zeer waarschijnlijk zal gaan om nederzettingssporen in de meest brede zin van het woord.

4. Booronderzoek

Conform het Plan van Aanpak (PvA) is aansluitend op het bureauonderzoek een inventariserend veldonderzoek door middel van grondboringen verricht (Jacobs 2006).

4.1 Werkwijze

Tijdens het booronderzoek zijn handmatig vijf grondboringen uitgevoerd. De locaties van de boringen zijn dusdanig gekozen dat een zo compleet mogelijk beeld van de ondergrond op de locatie verkregen kon worden (afb. 2). De boringen nrs. 2 t/m 5 zijn, indien mogelijk, doorgezet tot een einddiepte van 2,00 m - mv. Vanwege de aanwezigheid van een ondoordringbare laag zijn de boringen 2, 3 en 5 echter beëindigd op een diepte van respectievelijk 0,75, 0,80 en 1,90 m - mv. Rondom de boorlocaties 2 en 3 zijn vervolgens verschillende pogingen ondernomen om dieper te boren, hetgeen echter niet mogelijk bleek. Boring 1 is ten behoeve van het verkrijgen van gegevens over de diepere ondergrond doorgezet tot een einddiepte van 4,00 m - mv.

Bij het boren is voor de bovengrond gebruik gemaakt van een Edelman-boorkop met een diameter van 7 cm. Voor de pakketten rond en onder de grondwaterspiegel, circa 1,30 m - mv, circa 1,25 m + NAP, is gebruik gemaakt van een guts met een diameter van 3 cm. De boorkernen zijn verbrokkeld en met het blote oog geïnspecteerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren, zoals houtskool, (verbrand) bot, aardewerk, vuursteen e.d.

De X- en Y-waarden van de boorlocaties zijn ingemeten met behulp van een meetlint en gekoppeld aan de nabijgelegen bebouwing. De Z-waarde is bepaald door middel van een waterpasinstrument. Hierbij is gebruik gemaakt van de dichtstbijzijnde NAP-bout. Deze bout, met peilmerk 038B0096, bevindt zich in gevel van het Raadhuis aan de Hoogstraat 79. De hoogte ervan bedraagt 3,263 m + NAP en is in 2000 voor het laatst gecontroleerd. Uit de aldus verkregen hoogtematen en veldwaarnemingen blijkt de maaiveldhoogte van de boorlocaties varieert van 2,30 m en 2,62 m + NAP. Dit is relatief hoog ten opzichte van het omliggende landschap, waar het maaiveld zich op circa 1,6 m - NAP bevindt.

Bij het digitaliseren van de veldgegevens is gebruik gemaakt van het programma AutoCad 2000. De resultaten van de boringen zijn vastgelegd in een digitaal bestand (Quatro-pro 9, uitwisselbaar met Excell).

4.2 Resultaten

Geologie

Aan de hand van de boorresultaten kan een ideaalprofiel samengesteld worden, waarbinnen drie eenheden onderscheiden kunnen worden. Deze worden in het onderstaande van oud naar jong besproken (afb. 3).

Eenheid 1 bevindt zich relatief diep in de ondergrond en is dan ook uitsluitend in boring 1 bereikt. De bovengrens is op 0,63 m - NAP vastgesteld en het pakket heeft een minimale dikte van 0,75 m. De eenheid is samengesteld uit matig siltige klei en matig siltige, zwak zandige klei. Het materiaal heeft een grijze kleur, een geringe consistentie en is matig humeus. Het bevat houtresten en fijn plantenmateriaal. Indicatoren voor de aanwezigheid van archeologische waarden zijn niet waargenomen.

De samenstelling van eenheid 1, 'zwarte en lichte klei' met plantenresten, wijst in de richting van oeverwalachtige afzettingen (Echteld Formatie). Vermoedelijk vanwege de geringe afvoer en trage stroomsnelheid van de Hollandsche IJssel, waaraan deze gerelateerd kunnen worden, en het beperkte aanbod van grover sediment is het pakket sterk kleiig ontwikkeld.

Eenheid 2, die in boring 1 de oeverwalachtige afzettingen afdekt, heeft een dikte 1,75 m. In de boringen 4 en 5 vormt deze de onderste eenheid. In de boringen 2 en 3 is de eenheid vermoedelijk wel aanwezig, maar vanwege een ondoordringbare laag in de bovengrond niet bereikt.

De bovengrens van eenheid 2 varieert van 1,12 m + NAP tot 1,81 m + NAP. De eenheid heeft een heterogene opbouw, bestaande uit verschillende kleipakketten. De klei is in het algemeen matig siltig, zwak zandig en matig tot sterk humeus. De kleur is grijs of bruin. Het materiaal heeft een iets grotere consistentie dan de onderliggende eenheid 1. Plaatselijk zijn plantenresten en veenbrokken aangetroffen. Verder zijn fragmenten baksteen en mortel aangetroffen, met name bij boring 5, die relatief veel materiaal bevatte. In boring 5 is op verder binnen eenheid 2 op een diepte van 0,66 m + NAP (1,90 m -mv) gestuit op een ondoordringbare laag. De exacte aard hiervan kon niet vastgesteld worden, maar het gaat in ieder geval niet om een geïsoleerd fragment puin of baksteen.

Op basis van de heterogene samenstelling en de aanwezigheid van fragmenten baksteen wordt eenheid 2 als een ophogingspakket geïnterpreteerd.

Eenheid 3, die eenheid 2 afdekt, heeft, voor zover dit vastgesteld kon worden, een dikte van 0,75 tot 1,45 m. In de boringen 2 en 3 is de ondergrens niet bereikt. De eenheid is samengesteld uit matig humeus, matig zandige klei afgewisseld met matig humeus, matig kleiig zand en bouwzand. Het materiaal is matig, plaatselijk zeer sterk, baksteenhoudend. Verder is verspreid de aanwezigheid van mortel, glas, metaal en kiezels vastgesteld. Op en rond de boorlocaties 2 en 3 is op respectievelijk 0,75 en 0,80 m - mv (1,75 en 1,72 m + NAP) gestuit op ondoordringbaar materiaal.

Op basis van de heterogene samenstelling, de aanwezigheid van bouwpuin, wordt eenheid 3 als een recente ophoging geïnterpreteerd. Het pakket is gezien het huidige gebruik en de kleiige ondergrond opgebracht ter versteviging van het maaiveld.

Archeologie

In de oeverwalachtige afzettingen, eenheid 1, zijn geen indicatoren voor de aanwezigheid van archeologische waarden aangetroffen. Mogelijk waren de oeverwallen langs de Hollandsche IJssel als gevolg van de geringe afvoer en stroomsnelheid relatief zwak ontwikkeld en hadden zij in eerste instantie niet de voorkeur als woonlocatie.

Toen zij alsnog in gebruik genomen werden was het getuige de aanwezigheid van een ophogingspakket, eenheid 2, ook noodzakelijk om ze op te hogen. Gezien de in eenheid 2 aangetroffen fragmenten baksteen en mortel moet deze ophoging in de Late-Middeleeuwen of Nieuwe Tijd gedateerd worden. Bij boring 5 is in eenheid 2 op een diepte van 0,66 m + NAP verder gestuit op een ondoordringbare laag. De exacte aard hiervan kon niet vastgesteld worden, maar het gaat in ieder geval niet om een geïsoleerd fragment puin of baksteen. Een interpretatie als restanten van funderingen van voormalige bebouwing lijkt onwaarschijnlijk omdat het historisch kaartmateriaal laat zien dat de vroegere bebouwing aan de straatzijde gelegen was. Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat het hier gaat om een bij die bebouwing behorende bakstenen structuur, zoals bijvoorbeeld een water- of beerkelder.

In de moderne tijd is de onderzoekslocatie opnieuw opgehoogd. Dit blijkt uit de aanwezigheid van een heterogeen pakket, eenheid 3, met onder meer bouwzand en recent bouw materiaal. Het pakket kan mogelijk gerelateerd worden aan de huidige inrichting, binnenterrein voorzien van straatwerk, en bebouwing van de locatie. Verder is op en rond de boorlocaties 2 en 3 binnen eenheid 3 gestuit op ondoordringbaar materiaal. De aard en interpretatie ervan kan op basis van het booronderzoek niet vastgesteld worden. Mogelijk gaat het om een puinlaag die samenhangt met de inrichting van de locatie ten behoeve van het huidige gebruik.

Samenvattend lijkt gesteld te kunnen worden dat de locatie pas in de loop van de Late-Middeleeuwen in gebruik is genomen middels het aanbrengen van een ophogingslaag, eenheid 2. Of dan op de locatie ook sprake is van bebouwing, is onbekend. Wel is bij boring 5 gestuit op ondoordringbaar materiaal. De exacte aard en interpretatie ervan kan op basis van het booronderzoek evenwel niet bepaald worden.

5. Conclusie

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan gesteld worden dat het onderzoeksgebied zich bevindt in het 'westelijk veengebied', op de zuidelijke oever van de Hollandsche IJssel. De Hollandsche IJssel is van oorsprong een rivier, onderdeel van het Rijnsysteem. Deze werd gevormd in de midden-Romeinse tijd en was actief tot 1285 na Chr. toen de loop bovenstrooms werd afgedamd. De huidige loop bestond reeds in de Vroeg-Middeleeuwen, maar is vermoedelijk ouder en nadien gekanaliseerd en voorzien van dijken. De eerste bewoners vestigden zich op de hoger gelegen kleiige oeverwallen. Vandaar uit werden in de Late-Middeleeuwen de omliggende veengebieden van de Krimpenerwaard ontgonnen. Oudere sporen en vondsten, uit de Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen kunnen in principe op de oeverwallen aanwezig zijn, maar zijn tot op heden niet bekend. Eén uitzondering vormt de melding van een vroeg-middeleeuwse aardewerkvondst, waarvan de interpretatie echter in twijfel wordt getrokken.

Omstreeks de 11de eeuw ontstond nabij de monding van het veenriviertje de Vlist het huidige Haastrecht. De Hoogstraat, waaraan de onderzoekslocatie is gelegen, maakt deel uit van het oorspronkelijke dijklint. Historisch kaartmateriaal uit het eerste kwart van 19de t/m het begin van de 20ste eeuw laat bebouwing zien langs deze straat. De onderzoekslocatie zelf ligt echter niet aan de straat, maar aan de achterzijde van het perceel.

Tijdens het booronderzoek zijn in boring 1 beneden 0,63 m - NAP oeverwalachtige sedimenten, eenheid 1, bestaande uit klei, aangetroffen. Hierin zijn geen archeologische indicatoren waargenomen. Mogelijk waren de oeverwallen langs de Hollandsche IJssel als gevolg van de geringe afvoer en stroomsnelheid relatief zwak ontwikkeld en was men vanwege wateroverlast genoodzaakt deze op te hogen. Dit laatste blijkt uit de aanwezigheid van een 1,75 m dik ophogingspakket, eenheid 2, bestaande uit zandige klei met daarin opgenomen fragmenten baksteen en mortel. Een exacte datering van de eenheid is op basis van de baksteenfragmenten niet mogelijk, maar vooralsnog wordt uitgegaan van een datering in de Late-Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd. Bij boring 5 is binnen eenheid 2 op 1,90 m - mv, 0,66 m + NAP, gestuit op een ondoordringbare laag. De exacte aard en interpretatie van dit ondoordringbare niveau kan op basis van het booronderzoek niet bepaald worden. Een interpretatie als restanten van funderingen van voormalige bebouwing lijkt onwaarschijnlijk omdat het historisch kaartmateriaal laat zien dat de vroegere bebouwing aan de straatzijde gelegen was. Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat het hier gaat om een bij die bebouwing behorende bakstenen structuur, zoals bijvoorbeeld een water- of beerkelder.

De aanwezigheid van een heterogeen pakket, eenheid 3, met onder meer bouwzand en recent vondstmateriaal blijkt dat de onderzoekslocatie in de moderne tijd opnieuw is opgehoogd. De dikte van deze ophoging varieert van 0,75 tot 1,50. Het pakket kan vermoedelijk gerelateerd worden aan de huidige inrichting, een binnenterrein voorzien van straatwerk, en bebouwing. Op en rond de boorlocaties 2 en 3 is op respectievelijk 0,75 en 0,80 m - mv (1,75 en 1,72 m + NAP) gestuit op ondoordringbaar materiaal. Mogelijk gaat het om een puinlaag die samenhangt met de inrichting van de locatie ten behoeve van het huidige gebruik.

Samenvattend lijkt gesteld te kunnen worden dat de locatie pas in de loop van de Late-Middeleeuwen in gebruik is genomen middels het aanbrengen van een ophogingslaag, eenheid 2. Of dan op de locatie ook sprake is van bebouwing, is onbekend. Wel is bij boring 5 gestuit op ondoordringbaar materiaal. Niet uitgesloten kan worden dat dit ondoordringbare niveau wijst op de aanwezigheid van archeologische waarden, die samenhangen met de ontwikkeling van Haastrecht in de Late-Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd.

6. Advies

Tijdens het onderzoek is op de locatie is op de oeverwalachtige afzettingen een ophogingspakket, eenheid 2, aangetroffen. Op basis van de in het pakket aangetroffen baksteenfragmenten, in samenhang met de bekend bewoningsgeschiedenis van Haastrecht is een datering in de late-Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd waarschijnlijk. In het pakket is bij boring 5 gestuit op een ondoordringbaar niveau. Niet uitgesloten kan worden dat dit ondoordringbare niveau wijst op de aanwezigheid van archeologische waarden, die samenhangen met de ontwikkeling van Haastrecht in de Late-Middeleeuwen en/of Nieuwe Tijd.

Om basis van de resultaten wordt een proefsleuven of proefputten onderzoek geadviseerd. Het doel van dit onderzoek betreft het vaststellen van de exacte aard en ouderdom van het ophogingspakket en eventueel aanwezige overige sporen, zoals het aangeboorde ondoordringbare niveau.

Literatuur

ANWB, 2004: *Topografische Atlas Zuid-Holland 1:25.000*, ANWB bv, Den Haag.

Bakker, De H. & W.P. Locher 1990: *Bodemkunde van Nederland. Deel 2 Bodemgeografie*. Malmberg, Den Bosch.

Berendsen, H.J.A., 2000: *Landschappelijk Nederland*, Van Gorcum, Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004: *De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.

Berendsen, H.J.A. & Stouthamer, E., 2001: *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.

Breedveld, A., 2006: *De stadsrechten van Haastrecht*, Historische vereniging Haastrecht, Haastrecht.

Brinke, W. ten, 2004: *De beteugelde rivier. Bovenrijn, Waal, Pannerdensch Kanaal, Nederrijn-Lek en IJssel in vorm*. Veen Magazines, Diemen.

Hendrikx, J.A., 1998: *De ontginning van Nederland - Het ontstaan van de agrarische cultuurlandschappen in Nederland*, Uitgeverij Matrijs, Utrecht.

Jacobs, E., 2006: Plan van Aanpak voor de uitvoering van een archeologisch vooronderzoek op de locatie 'Hoogstraat 142a, perceel sectie B nr. 3022' te Haastrecht, gemeente Vlist, provincie Zuid-Holland, *document Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau*, Amsterdam.

Koenders, M., 2003: *Cultuurhistorische Hoofdstructuur Zuid-Holland, regio Krimpenerwaard en Gouwestreek, een kaartrapportage*, provincie Zuid-Holland.

KNA, Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, 2005, versie 2.2

Mulder de, E.E.J., Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Wetserhof, W.E., Wong, T.E., 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff bv, Groningen/Houten, Nederland.

Schilders, E. (red.), 2005: *Grote Historische topografische Atlas, Zuid-Holland ± 1905*, Nieuwland, Tilburg.

Visscher, H.C.J., 1988: *De Krimpenerwaard. Een archeologische kartering, inventarisatie en waardering*, R.A.A.P. rapport 23, Amsterdam.

Verantwoording

Afbeeldingen

afb. 1: Locatie onderzoek, Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau

afb. 2: Onderzoeksgebied en boorlocaties, Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau

afb. 3: Boorstaten, Jacobs & Burnier, archeologisch projectbureau

Bestanden

06043.standaardrapport.def.wpd

06043.standaardrapport.afbeelding01.def.wpd

06043.standaardrapport.afbeelding02.def.dwg

06043.standaardrapport.afbeelding03.def.dwg